

את השכל יש להשקיע בדברים עדינים ועילאיים

וכפי שהמשנה אומרת (קדושין, פב,א), לא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו. כי את שכלו צריך האדם להשקיע בדברים עדינים ועילאיים (שבזה יש ניצול נכון של השכל כמטרה שעבורה הוא ניתן), ואז כמובן הוא מגיע לדברים ולהישגים מאוד גבוהים.

והנה, כאשר האדם יעשה חשבון נכון על הכוונה לבריאת האדם, ויהרהר ויאמוד נכונה את כל הנעשה עמו ועם התנהגותו, הן בהנוגע לו עצמו והן בהנוגע לבני ביתו, יכאב לו מאוד לבו על כך, ויתחרט האדם ויצטער על מצבו. ועם "לב נשבר" הוא יבקש מהקב"ה שיערה לו ולבני ביתו רוח טהרה, לשמירת התורה והמצוות באמת.

(תרגום מתוך מאמר 'קנין החיים' – ספר המאמרים – קונטרסים ח"א עמ' ט ואילך)

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה עשירית / גליון תכז
ערש"ק פרשת חיי שרה ה'תשע"ד

איך הסכימה רבקה ללכת עם איש זר היפך רצון משפחתה?

רק ע"י המצוות יכול האדם לקבל את השפע שמלמעלה

ב' גדרים בכפיית בני נח לקיים מצוותיהם

המתעסק בחינוך בני ישראל – שכרו אין די באר

ולהתפלל כראוי, הנה לזה הוא הקדיש מעט מאוד זמן. הרי כאשר האדם עורך חשבון אמיתי למצבו, כואב לו מאוד הלב על זה. הוא מתחרט מאוד על עברו, ועושה הסכם חזק בנפשו שמהיום תהי' התנהגותו לגמרי אחרת. שילמד ויתפלל כראוי, ויעשה מעשים טובים.

התבוננות בתכלית בריאת האדם

...והנה, כדי שהאדם יעשה תשובה, עליו להתבונן ולהעמיק במחשבתו בהבנת התוכן האמתי, שלמענו נברא האדם בעולם.

את זה הרי הכל רואים, שהאדם שונה מכל הנבראים האחרים. שהרי גופו של האדם נמוך מגופם של שאר הבריות. ולכן רואים אנו, שאדם המתנהג רק לפי תשוקתו ותאותו הגופנית, הוא גרוע אף מחיות הפרא.

החיות הרעות, עושות את כל מעשיהם הרעים, בהתאם לנטוע בטבעם. אבל האדם יכול להסתתר ולהנצל מהם. כמו כן, מקומן של חיות הפרא אינו במקומות מיושבים, נמצאים הם ביערות ובמקומות ריקים ושוממים. וכאשר האדם עובר באותם המקומות שבהם הם נמצאים, לוקח הוא עמו כלי זיין מתאימים כדי להתגונן מפניהם.

ולעומת החיות, האדם כאשר הוא רע כחיות הפרא, הוא גרוע מהן. וכפי שאנו רואים, יש אנשים הנחשבים בעיני עצמם לאנשים מאוד גדולים. אין הם אוהבים עניים, אין הם אוהבים קרובים, והם מרשים לעצמם לשפוך את דמם, לגעור בהם ולהציק להם. ויש אנשים, שסתם יש להם אופי מכוער, אוהבים הם להשפיל את הזולת ולהרע לו. מאנשים אלו לא תמיד ניתן להתחבא, ואי אפשר להינצל מהם.

כמו כן, אדם המתנהג כחיות פרא, מזיק הרבה יותר מחיות רעות. כי החי' פועלת רק לפי טבעה. ואילו האדם פועל עם שכל, עם חכמה, וכמו שכתוב (ירמי' ד, כב) "חכמים הם להרע".

ומכאן, שאדם המתנהג רק בהתאם למה שהגוף דורש ממנו, גרוע הוא מהחי'. הבהמה שאין לה שכל, מתנהגת כפי טבעה. אבל האדם שניחן בשכל, צריך שכלו להשפיע על טבעו ועל מידותיו. וכפי שהרבי מבאר בתניא, ש"המוח (השכל) שליט על הלב (המדות)".

את זה הרי מבינים כולם, שמה שנתן הקב"ה לאדם שכל, אין זה רק למען יוכל לעשות עסקים ולהרויח כספים. וכפי שהגמרא אומרת (בסוף מסכת קדושין): ר' שמעון בן אליעזר אומר, אף פעם לא ראיתי שצבי יתעסק ביבוש פירות, שארי' ישא משאות ושהשועל יהי' חנוני. ובכל זאת, נתן הקב"ה לכל אחד מהם את מזונו ללא צער. ומדוע אם כן, לא תהי' גם פרנסתו של האדם ללא צער? אלא שהרעותי את מעשיי וקיפחתי את פרנסתי.

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת חיי שרה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תכז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכח לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

מאתיים שנה להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
רודפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב ראובן זאיאנץ,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב,
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי

ארץ הקודש
1469 President St. ת.ד. 2033
#BSMT כפר חב"ד 6084000
Brooklyn, NY 11213 03-738-3734
718-534-8673 הפצה: 08-9262674
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

עבודת התשובה

כאשר האדם עורך חשבון אמיתי למצבו, כואב לו מאוד הלב על זה. הוא מתחרט מאוד על עברו,
ועושה הסכם חזק בנפשו שמהיום תהי' התנהגותו לגמרי אחרת. שילמד ויתפלל כראוי, ויעשה
מעשים טובים

שמתחרט על העבר ומקבל על להבא

התשובה היא אשר האדם מתחרט וחורה לו מאוד, על כל אותם הדברים שעשה שאינם טובים.
ונוגע לו עד לעומק לבבו זה שנתרחק מהקב"ה, ואינו לומד, ועל התפילה שהוא מתפלל בחפזון.
שתמיד הוא מאוד עסוק בכל מיני ענינים, וכאשר הוא מתפלל אין הוא יודע כלל מה הוא אומר. וכל
תפילתו היא כפריעת חוב וכדבר שלא נעשה מתוך רצון ותענוג, אלא כדי לצאת ידי חובה בלבד.
והאמת היא, שהתפילה היא חבל המקשר את האדם עם הקב"ה. ובהתאם לכך צריכה היא להיות
לגמרי בצורה אחרת, ברגש ובחיות.

ואם בשעה שהאדם מדבר עם רעהו להבדיל, צריך הוא לשמוע את מה שהוא מדבר. הרי שכל
שכן וקל וחומר, בשעה שהאדם מדבר אל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שצריכים לשמוע
מה שמדברים.

אדם שיש לו קצת רגש, המתבונן על כל מעשיו . . . ורואה שעסק רק בדברים השייכים לגוף.
ואם כבר נתן צדקה, הרי שהיא לא ניתנה כדבעי, בעונג וביד רחבה. ובכל הנוגע לעצמו, ללמוד

ואם בכל אדם הדברים אמורים עאכו"כ בהנוגע לבעלה שי' שבודאי מכרת אותו שאינו אדוק בשיטת הדרך הממוצע, וכשמתחיל בעבודה ה"ז בכל ההתלהבות, ובאם יצמצמה באיזה אופן שהיא גם מלכתחלה לא יתחיל,

אבל ע"פ הנראה השערתי וקרובה היא לודאי בעיני, שלאחרי שתעבור תקופת ההתחלה בעבודתו בשטחים החדשים, בודאי שיכנס למסלול ואז ימלא חובתו קדושה בתור בעל ואב כנ"ל, ועוד זאת שלא יגע זה גם ביעילות פעולתו בשטחים החדשים,

וכידוע הדוגמא על זה, אשר למרות שהרבה הקב"ה תורה ומצוות לישראל עד למספר תרי"ג, הנה לא לבד שאין מצוה גורעת וסותרת השני' אלא אדרבה אמרו רז"ל מצוה גוררת מצוה,

הלואי שתרבנה כמותה בישראל, אשר בעליהן יזכו להתעסק בחינוך בני ישראל ולכתבה מה יפול בחלקה, הרי הלואי שתרבנה כמותה בישראל, אשר בעליהן יזכו להתעסק בחינוך בני ישראל המקרב את לבם לאבינו שבשמים, אשר שכרם ושכר כל המשפחה ובפרט האשה שהיא עוזרת בדרכו זו, אין די באר – הן בגשמיות והן ברוחניות.

נעם לי לקרות בסיום מכתבה, אשר רואה היא פרי טוב בעבודתה בביה"ס בהתקדמות הכתה שלה והנהגת התלמידים, ויהי רצון שגם בזה תוסיף ההצלחה והברכה ותבשר טוב אודות כל הענינים אודותם נגעה במכתבה זה.

(אגרות קודש חט"ז עמ' שנח ואילך)

תוכן העניינים

מקרא אני דורש..... ה

"בא מלאך והמיתו" – איך יודעים שבתואל נהרג?

מנין לרש"י אשר בתואל רצה לעכב השידוך, הרי אפשר לפרש שבתואל חפץ הי' שתלך מיד? / איך נתרצתה רבקה להסכים על השידוך, ולילך עם איש זר, היפך רצון אחי' ואמה? / ביאור בהכרחו של רש"י לפרש שבתואל רצה לעכב ומפני זה נהרג, ובכללות השקו"ט בין אליעזר למשפחת רבקה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י עמ' 65 ואילך. חכ"ה עמ' 101)

פנינים..... ט

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה..... י

'שבועה' ו'שובע'

הטעם דבשעת השבועה צריך לאחוז בידו ספר תורה (או תפילין); אופן הלימוד דדין זה מן שבועה דאברהם; הטעם ששבועת אברהם היתה באמצעות מצות מילה דוקא

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 38 ואילך)

פנינים..... יב

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות..... יג

ב' גדרים בכפיית בני נח לקיים מצוותיהם

ידייק דהרמב"ם הביא הא דצריכים ב"נ לקיים מפני הציווי בהלכה בפ"ע / יבאר דאיכא ב' דרכים בחיוב ישראל לתקן האומות, בדרך פעולה ובדרך מקיפה / יתלה ב' הדרכים בחילוק אברהם ושרה לענין הנס דלידת יצחק

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 94 ואילך)

תורת חיים..... יט

דרכי החסידות..... כא

תורת היים

מכתבי קודש עם עצות והדרכות
בענייני עבודת השי"ת בחיי היום יום

מקרא אני דורש

בית-הספר והמשפחה אינם מתנגשים

עסוק ביותר, והתוצאות מזהה בחיי המשפחה

במענה למכתבה מ... בו כותבת על-דבר אופן פעולת בעלה שליט"א מעת בואו חזרה מכאן והתוצאות מזה בהנוגע להמשפחה, כיון שעסוק הוא ביותר וכו' וכפי שכותבת אפילו בתוך החברה שלנו מביטים על הנהגה זו בתמהון וכו'.

והנה לכל לראש עלי לשלול הטענה האחרונה, שהרי יסוד והתחלת כל ד' חלקי השו"ע, אל יבוש מפני המלעיגים ובפרט שצריך עיון טעם הלעג אם אינו מפני קנאה וכיוצא-בזה, והלואי שתהי' קנאת סופרים שתוצאותי' תרבה חכמה.

בודאי כשיכנס למסלול אז ימלא חובתו קדושה בתור בעל ואב

בהנוגע לגוף טענתה היא, מובן שבכלל צודקת שעל הבעל והאב להקדיש מזמנו לאשתו ולהילדים, כי פשוט בתכלית הוא אשר לא פחות חשוב הוא משאר מצות תוה"ק. וידוע דברי כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בדברו על-דבר הנ"ל, שכמו שצריך להניח תפילין כן [יש להקדיש זמן לחינוך הילדים] וכו',

אבל ביחד עם זה בטבע כל עבודה בשטח חדש שאי אפשר לצמצם הזמן ולהגבילו מתאים להשעון, באם רוצים להתחיל את העבודה באופן שתהי' מבוססת ובת קיימא,

"בא מלאך והמיתו" - איך יודעים שבתואל נהרג?

מנין לרש"י אשר בתואל רצה לעכב השידוך, הרי אפשר לפרש שבתואל חפץ הי' שתלך מידי? / איך נתרצתה רבקה להסכים על השידוך, ולילך עם איש זר, היפך רצון אחי' ואמה? / ביאור בהכרחו של רש"י לפרש שבתואל רצה לעכב ומפני זה נהרג, ובכללות השקו"ט בין אליעזר למשפחת רבקה

בפרשתנו מסופר אודות דברי אליעזר שדיבר עם בני משפחתה של רבקה על השידוך עם יצחק, ולאחר אריכות הדברים השיבו לו (כד, נ-נא): "ויען לבן ובתואל ויאמרו, מה יצא הדבר... הנה רבקה לפניך קח ולך וגו'".

ובהמשך לזה מספר הכתוב (כד, נג): "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה, ומגדנות נתן לאחי' ולאמה".

וממשיך לספר, שלאחר מכן הלכו ללון; ובבוקר, כאשר רצה אליעזר לקחת את רבקה עמו, אז "ויאמר אחי' ואמה, תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך" (כד, נה).

ומפרש רש"י:

"ויאמר אחי' ואמה – ובתואל היכן הי'; הי' רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו".

והנה כבר נתבאר כמ"פ שדברי רש"י מדוייקים גם באותן תיבות שמעתיק מן הכתוב ב'דיבור המתחיל'; ובנידון דידן צ"ב, דלכאורה: קושיית רש"י היא על התיבות "אחי' ואמה" כשלעצמן –

שהן המעוררות את הקושי, למה לא נזכר אבי' בתואל – ולמה הוסיף להעתיק גם תיבת "ויאמר"? אך כד דייקת שפיר, עיקר קושיית רש"י היא מתיבה זו ד"ויאמר" (ראה גם במשכיל לדוד על אתר):

אילו לא הי' מדובר באמירה (אלא בענין אחר) – הי' אפשר ליישב בפשטות, שנזכרו רק "אחי' ואמה" משום שבתואל לא הי' שייך להענין.

וכמו שמצינו בלשון הכתוב לפנינו: "ומגדנות נתן לאחי' ולאמה" – ולא הקשה שם רש"י "ובתואל היכן הי'"; והטעם מובן: "מגדנות", היינו: "מגדים" . . פירות" (כל' רש"י על אתר), הרי זה מתנה קטנה שאינה חשובה ולכן אין ראוי ליתנה לבעל הבית עצמו. [ובזה יומתק שרש"י פירש ד"מגדנות" היינו "פירות", ודלא כהפירוש המובא באבן עזרא שהוא "מלבושים נכבדים"].

אך כאשר מגיעים ל"ויאמר" . . תשב הנערה אתנו גו", היינו, שמדובר על אמירה הנוגעת להשידוך – כאן מתעוררת הקושיא: איך יתכן שבתואל, אבי רבקה, לא השתתף באמירה זו? ולכן מדייק רש"י להעתיק תיבת "ויאמר", שהיא המקור לפירושו.

[ולהעיר, שלאחר שמוכיח רש"י מהפסוק ד"ויאמר אחי' ואמה" שבתואל רצה לעכב ובא מלאך והמיתו – הרי מעתה אפשר לפרש בפשיטות גם לפנינו, בהפסוק "ומגדנות נתן לאחי' ולאמה", שזה שלא נתן לבתואל הוא משום שבאותה שעה כבר מת].

ב. והנה, הראב"ע מפרש (וכ"ה בחזקוני – "לפי הפשט"), שהטעם שבתואל לא השתתף בהאמירה – "האב מחריש" – כי "יתכן שלבן הי' גדול מאביו בחכמה וכבוד, כי כן מצאנו ויען לבן ובתואל".

והטעם שרש"י מיאן בפירוש זה, י"ל בפשטות – כי גם אם אכן הי' לבן "גדול מאביו", הרי אין בזה טעם לזה שאביו ישתוק ולא יאמר דבר; ולכל היותר הי' להכתוב להקדים את לבן לפני אביו, וכמו בכתוב לפנינו "ויען לבן ובתואל ויאמרו", שאף שהקדים הכתוב את לבן לפני בתואל, הרי סוף סוף גם בתואל אמר את דעתו.

זאת ועוד: על הפסוק "ויען לבן ובתואל" גופא מפרש רש"י – "רשע הי' וקפץ להשיב לפני אביו", היינו, שמעיקרא דמילתא צריך הי' להקדים את בתואל, וזה שקפץ לבן לפני אביו הי' שלא לפי הסדר הראוי. ומעתה מובן בנדוד, שלא ניחא לי' לרש"י לפרש שהטעם שלא נזכר בתואל הוא משום ששתק, והוצרך לחדש ש"הי' רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו".

ג. אמנם עדיין יש לדקדק, מנין לרש"י אשר בתואל "הי' רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו" – ולכאורה יותר פשוט לפרש להיפך, שזה שלא נזכר בתואל הוא משום שדוקא "אחי' ואמה" רצו שרבקה תישאר עוד זמן בביתם, ואילו בתואל (הסכים לדעת אליעזר ו) חפץ הי' שתלך מיד!

"אברהם" ו"שרה" (ביחס ל"אברם" ו"שרי") מורה על השליטה על כל העולם – "אב המון גוים נתתיך" (שם יז, ה ובפרש"י), לא רק "אברם" – "אב לארם" אלא "אב לכל העולם", ו"שרה" פירושו (כפרש"י (שם יז, טו)) "[לא] שרי (דמשמע) לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל"; ומהי השייכות בין שינוי השמות הללו ללידת יצחק, שהוא התחלת עם ישראל, "כי ביצחק יקרא לך זרע" (וירא כא, יב).

ומשמע מזה, שענין עיקרי בלידת יצחק (ועם ישראל) הוא הפעולה (והשליטה) על אומות העולם.

ועפ"ז יש לומר, שזהו תוכן ענין הנסים שבאו בהמשך ללידת יצחק שגרמו שיהי' "רב שחוק" . . בעולם", שע"ז הודגש ענין השררה שלהם על העולם כולו, שהם הגורמים שתהי' ישועה בעולם; ובזה גופא היו שני סוגים, שבזה נחלקו אברהם ושרה, כמשי"ת.

ה.

הנה, ע"פ כל הנ"ל יובן גם תוכן הענין שקודם לידת יצחק הי' צ"ל שינוי השם דאברהם ושרה, "אב המון גוים" ו"שרה על כל" – כי בראשית יצירת עם ישראל בהולדת יצחק ע"י אברהם ושרה נדגש שישראל אינם רק ענין ופרט אחד בין שאר בני אדם, אלא הם עיקר ומטרת כללות הבריאה כולה.

וזהו גם הטעם שלידתו של יצחק בדרך נס היתה באופן כזה שפעל באוה"ע כנ"ל, "הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק הי' בעולם", ותוס' השפעה שבשרה באופן ד"היניקה בנים שרה", ועד"ז באברהם, שהפלא

והחסד דאברהם בהולדת יצחק, פעל גם שהוליד עוד (ששה) בנים מקטורה – שדבר זה נעשה ע"מ שבנ"י יוכלו לפעול על אוה"ע, שלזה היתה פעולה מיוחדת מן השמים שגם אוה"ע ירגישו דבר זה גופא, שעיקר מציאותו של העולם, כולל מציאותם דב"נ, הוא ישראל.

[וע"ד שמצינו בנוגע לתורה – שארז"ל (זבחים קטז, סע"א. מכילתא ר"פ יתרו. ובכ"מ) "שכשניתנה תורה לישראל הי' קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל מלכי עובדי כוכבים אחזתו רעדה בהיכליהן כו' נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם כו' א"ל חמדה טובה יש לו בבית גנזיו כו' וביקש ליתנה לבניו שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן מיד פתחו כולם ואמרו (תהלים כט, יא) ה' יברך את עמו בשלום"].

והנה בפעולת הנס דלידת יצחק על אוה"ע גופא, היו שני פרטים (מצד אברהם ומצד שרה, כנ"ל):

אברהם ע"ש "אב המון גוים", "אב לכל העולם", מורה על שייכות ל"המון גוים", "כל העולם", ולכן גם ההשפעה הנסית שנעשתה על ידו ב"המון גוים" היתה ע"י פעולה מיוחדת מצד אברהם (להוסיף בעולם) – "ויוסף אברהם ויקח אשה גו' ותלד לו גו'" (ומטעם זה באה לא בקירוב זמן להולדת יצחק אלא) לאחר זמן, כי בזה מודגש שבאה בדרך פעולה חדשה).

משא"כ שרה שהיא "שרה על כל", ה"ז גדר של שררה ומלכות, שהמלך הוא מובדל מעמו, ולכן פעולת שרה על אוה"ע שבאה יחד עם לידת יצחק היתה באופן של בדרך ממילא, ריבוי ברכות באוה"ע.

ד.

והנראה בזה, דבסיפור לידת יצחק נאמר (וירא כא, ו) "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי", ופרש"י¹⁸ "הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק הי' בעולם", הרי שהנס דלידת יצחק הי' באופן כזה שגרם ישועה והצלה בכל העולם, עד שהביא ששמחה ורב שחוק הי' בעולם.

ובזה יובן מ"ש רש"י שם עה"פ (פרשתנו כא, ז) היניקה בנים שרה – "מהו בנים לשון רבים, ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק"¹⁹, וכן בפרשת לך לך (יז, טז. ומסיים: בראשית רבה רמזו במקצת) פרש"י "ובהנקה שדים כשנצרכה לך ביום משתה של יצחק שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא והביאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הביאה והיא היניקה את כולם".

דלכאורה, אם טעם הדבר הי' רק כדי להוכיח ששרה ילדה את יצחק ואינו אסופי מן השוק, הי' מספיק שכולם יראו שמניקה את יצחק, או שתניק עוד כמה בנים, אבל למה הוצרכה להניק את "כולם"? אלא שהי' בזה ענין נוסף, שהנס דלידת יצחק גרם לכו"כ עניני השפעה ועד ל"רב שחוק. . . בעולם", ולכן בא זה לידי ביטוי גם בזה שהניקה בניהם של כל השרות.

ועפ"ז י"ל, שכשם שמצינו אצל שרה, שהנס

דלידת יצחק גרם לעוד כמה נסים אצלה ובזכותה, ונסים שהביאו ישועה והצלה בעולם ("הרבה עקרות נפקדו עמה. . . נענו עמה", ועד להניק בניהם של כל השרות) – עד"ז הוא בנוגע לאברהם, שהנס דלידת יצחק גרם לעוד נסים אצלו, שנולדו לו עוד בנים בדרך פלא ונס (לאחרי ש"אברהם זקן בא בימים"), ובנים אלו אינם בני ישראל אלא מאומות העולם (עד"ד הנ"ל בשרה).

אמנם, הא גופא טעמא בעי: מפני מה הנס דלידת יצחק גרם לעוד נסים שיהי' "שחוק. . . בעולם"?

גם דרוש ביאור השינוי בזה בין אברהם לשרה, דאצל שרה היתה פעולה זו בעולם תיכף ומיד, "הרבה עקרות נפקדו בו ביום", וכן זה שהניקה בנים שרה, ואילו אצל אברהם הי' זה משך זמן רב – ארבעים שנה – אחר לידת יצחק.

ועוד נחלקו, דאצל שרה בא זה כתוצאה ממילא מלידת יצחק, בלי פעולה מיוחדת מצד שרה, משא"כ אצל אברהם הי' זה כענין בפ"ע, הולדת בנים – אוה"ע (מקטורה) באופן נסי.

ויש לומר, שבזה נרמזו ב' הגדרים הנ"ל בדרך התעסקות ישראל עם האומות.

דהנה מצינו שקודם לידת יצחק הי' צ"ל שינוי שמש של אברהם ושרה, כפרש"י (לך טו, ה) "אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן, וכן שרי לא תלד אבל שרה תלד". שהטעם הוא לפי ש"אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל". ביחד ע"ז מסתבר לומר, שלידת יצחק שייכת לתוכן ב' השמות החדשים: "אברהם" ו"שרה".

ולכאורה הוא תימה, דהא תוכן השמות

[וכן כתב בפירוש הטור הארוך על דברי רש"י: "ולפי הפשט ניחא, כי בתואל אמר 'הנה רבקה לפניך', ועל כן אמר אחי ואמה שאינו טוב שתלך מיד אלא תשב אתנו ימים או עשור". ועד"ז כתב החזקוני: "בתואל לא הי' חפץ באיחור, אך חפץ הי' בזיווג לפי שקרובו הי'"].

וי"ל בפשטות, דהנה ב'דיבור' שלאח"ז מפרש רש"י את בקשתם "תשב הנערה אתנו ימים גו", וז"ל: "ימים – שנה. . . שכן נותנין לבתולה שנים עשר חודש, לפרנס את עצמה בתכשיטים". והיינו, שלא היתה זו בקשה מיוחדת, הנובעת מצד מצבה הפרטי של רבקה, אלא כן הוא המנהג הרגיל והמקובל בעולם (וראה משנ"ת בארוכה במדור זה אשתקד, ע"פ המבואר בלקוטי שיחות ח"י עמ' 65 ואילך).

וכיון שכן הוא המנהג הרגיל, שנותנים לבתולה זמן כדי להתכונן לנישואי' ואין היא הולכת מיד – הרי מסתבר שגם בתואל (באם הי' עדיין בחיים) הי' טוען טענה זו: "תשב הנערה אתנו ימים או עשור, אחר תלך"; ולכן לא ניחא לרש"י לבאר שהטעם שבתואל לא נזכר הוא משום שהסכים שתלך רבקה תיכף ומיד, היפך המנהג.

ד. ועוד יש לבאר – אמאי העדיף רש"י לפרש ש"הי' רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו":

הנה לאחר שאמרו "אחי ואמה" שברצונם שהנערה תתעכב בביתם למשך שנה, אמר להם אליעזר "אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי גו"²⁰ (כד, נז), ואז אמרו הם "נקרא לנערה ונשאלה את פי"²¹ (כד, נז). וכן עשו: "ויקראו לרבקה ויאמרו אלי', התלכי עם האיש הזה, ותאמר אלך" (כד, נח).

ומפרש רש"י: "ותאמר אלך – מעצמי, ואף אם אינכם רוצים". והיינו (ראה רא"ם. באר מים חיים. ועוד ממפרשי רש"י), שמזה שלא השיבה רבקה לשאלתם "הן", אלא אמרה "אלך" – מובן שהרגישה רבקה מתוך סגנון שאלתם שהם אינם רוצים בהשדוך, ולכן אמרה להם בתוקף: "אלך" מכל מקום.

[כי, אף שמתחילה הסכימו לכללות השידוך ואמרו "הנה רבקה לפניך קח ולך", הרי כאשר אליעזר דרש שתבוא רבקה עמו מיד, דרישה המנוגדת למנהג המקובל בכגון דא, התחילו לפקפק בכללות סיפורו ולכן כבר לא רצו בהשדוך – ראה משנ"ת בגליון דאשתקד, עיי"ש באורך].

ולכאורה דורש ביאור, דאם אכן חזרו בהם ומעתה לא רצו עוד בכללות הענין (ואף אם אינם רוצים) – מי הכריחם לשאול את רבקה? הי' להם לבטל השידוך ותו לא מידי!

אלא משמע, דאף שברצונם הי' לבטל השידוך לגמרי, מכל מקום הי' איזה מאורע שגרם להם שלא לעשות זאת. ועל זה הוא שמפרש רש"י שבתואל "הי' רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו", וכאשר ראו כן – חששו שאולי סיבת מיתת בתואל היא בגלל שעייב; ולכן, אף שבכללות לא רצו בהשדוך, מכל מקום התייראו לעכב, שמא אכן "מה יצא הדבר", ועל צד הספק שאלו לדעת רבקה עצמה.

ה. ויש להוסיף – לשלימות הענין:

18) והוא בב"ר פנ"ג, ח. וראה פסיקתא רבתי פ' מב (מג) – וה' פקד. פסיקתא דר"כ פ' כב – שוש אשיש.
19) מב"מ פז, א. ב"ר שם, ט. ובכ"מ. וראה פדר"א פנ"ב. פסיקתא דר"כ שם.

הנה בבעלי התוספות ("הדר זקנים") הקשו על פירוש רש"י הנ"ל – שרבקה אמר "אלך מעצמי ואף אם אינכם רוצים": "וכי היתה רבקה כל כך פרוצה, ללכת בלא רשות אחי' ואמה!?"

וכד דייקת הקושיא גדולה יותר, דבפשטות משמע שבכל עת דיבורו של אליעזר עם בתואל ובני המשפחה – לא היתה רבקה נוכחת (ורק למחרת הוא שאמרו "נקרא לנערה ונשאלה את פי" – מכלל שעד עתה לא היתה, וגם לא דיברו עמה בכל הענין). וכמובן גם בפשטות, שכאשר מדברים בענין הכי חשוב לא יקראו לנערה בת ג' שנים!

והיינו, שאליעזר לא דיבר עמה בכלל קודם אודות השידוך; ואף שנתן לה כמה מתנות – הרי פשיטא שאין זה טעם מספיק להסכים על שידוך, ולילך עם איש זר, היפך רצון אחי' ואמה!

אך באמת י"ל בפשטות, שכבר אמר אברהם לאליעזר בעת ששלחו (כד, ז): "ה' אלקי השמים... הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם"; והיינו, שהמלאך הולך עוד "לפני" אליעזר ופועל שיצליח בשליחותו, ואין לתמוה איפוא על זה שהסכימה רבקה תיכף ומיד ללכת עם אליעזר, כי זה נפעל על ידי המלאך שכבר הכין את רבקה וכו'. וק"ל.

שע"פ טבע אינו יכול להוליד – "ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד (ואם שרה הבת תשעים שנה תלד)" (לך יז, יז); "ואברהם ושרה זקנים באים בימים גו' ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן" (וירא יח, יא-יב. וראה שם, יג); "ותאמר מי מלל לאברהם גו' כי ילדתי בן לזקוניו" (שם כא, ז), ועד "שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה" (לשון רש"י ר"פ תולדות). וא"כ, מפני מה כשנולדו לאברהם עוד ששה בנים, ארבעים שנה לאחרי לידת יצחק, כשהי' בן ק"מ שנה¹¹, לא נתפרש בכתוב שזהו דבר נסי ומופלא וכו'.

והנה הרמב"ן כתב אודות לידת יצחק שאין הפלא בבן ק' שיוליד¹², ומביא ראיה מהנ"ל – ש"אחרי זה מ' שנה הוליד בנים רבים מקטורה". אבל אין לפרש כן שיטת ודעת רש"י, שהרי מפשטות הכתובים הנ"ל לא משמע כן, ואם ס"ל לרש"י הכי הי' לו לפרשו. ויתירה מזה, מפירושו גופא משמע להיפך, שכתב "אע"פ שדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשות כח בעולם וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמהירו תולדותיהם בני ס' ובני ע'¹³.

ואפילו את"ל שאצל אברהם¹⁴ לא היתה

(11) ראה רש"י פרשתנו (כד, סב) שבעת שחזר יצחק מהליכתו להביא את הגר לאברהם שישאנה פגש את רבקה כו', ויצחק נשא את רבקה בהיותו בן ארבעים שנה (תולדות כה, כ).

(12) וראה גם רמב"ן ויגש מו, טו.

(13) ראה גם ראב"ע לך שם. אלא שממשיך "וכאשר תסתכל ותרא כי דבר שרה נפלא מדבר אברהם".

(14) ראה בארוכה במפרשי רש"י לך שם. ולדעת כמה (הרא"ם ועוד) לא הי' שום נס בזה שאברהם

תשות כח עד היותו בן מאה¹⁵ [או ש(לאחר זמן ד'ואברהם ושרה זקנים" (וירא יח, יא)) חזר לנערותו והוליד בהיותו בן מאה¹⁶], הרי לאחרי זה נאמר בפרשתנו (עוד פעם) "ואברהם זקן בא בימים" (כד, א), היינו שהי' אצלו זיקנה שנוסף לאח"כ, וא"כ הרי הולדת בני קטורה בהיותו בן ק"מ היא דבר נסי.

וכמובן מדברי חז"ל (ב"ר פמ"ה, טז) על הכתוב "ואברהם זקן גו'" – "אמר ר' יוחנן כבר כתיב ואברהם ושרה זקנים מה ת"ל ואברהם זקן אלא שהחזירו הקב"ה לימי נערותו צריך לכתוב פעם שני' ואברהם זקן, רב אמי אמר כאן זקנה שיש בה לחלוחית ולהלן בזקנה שאין בה לחלוחית" (ראה בארוכה מפרשי המדרש) – הרי שאפילו את"ל שלידת יצחק היתה נס מצד אברהם (שזקנה ותשות כח השייכת להולדה לא שלטה עליו), מ"מ צריך לנס בשביל הולדת הבנים מקטורה שהיתה לאחרי שכבר נאמר עוה"פ "ואברהם זקן בא בימים"¹⁷.

(15) ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 80 ואילך. אבל גם בפרש"י יש לפרש בכמה אופנים. ובפרט שברש"י אין בירור גמור, ע"ד שרש"י עצמו בפש"מ מביא כמ"פ ב' (ויותר) פירושים בכתוב.

(16) ראה ב"ר פנ"ג, ט' מל"ל. מוליד למאה שנה. יבשה ונעשה מלילות". וראה ב"ר שהובא בסמוך בפנים.

(17) וראה בארוכה נור הקודש (השלם) לב"ד שם (וראה גם באר בשדה לך שם). וראה פי' מהר"ו שם. ועוד.

לישראל, היינו דחשיב לתוצאה ממעשי בני, וכדמוכח מזה שכולל באותה הלכה הן מעלת ידיעת ה' דבני והן זה שעסק כל העולם כולו יהי לדעת את ה', והיינו שזה ש"לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" יהי קשור ותוצאה ממצב בני עצמם ומעשיהם באותו הזמן.

והם הם ב' האופנים גבי ז' מצוות ב"ג, דישנו חיוב השפעה ע"י כפי' (אם כפשוטה (כשיד ישראל תקיפה) או ע"י כפיית דברים (תוי"ט אבות פ"ג מ"ד)) – לקבל מצות שנצטוו ב"ג. ולבד מזה נצטוו ישראל בפעולה בעקיפין, שבהמשך לכפי' זו באים אוה"ע לידי הכרה שצריכים לקבל המצוות "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו כו".

ובזה יבואר גם הדיוק בדברי הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז (פי"ב ה"ד) "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בעכו"ם ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה". דלכאורה תמוה, איך יעלה על הדעת לפרש ש"נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח... כדי שישלטו על כל העולם... ירדו בעכו"ם... כדי שינשאו

9) וכן ישנם ב' אופנים אלה בפעולת בני על אוה"ע במשך הדורות: א) ע"י מלחמה לכבוש ארצם, שאז דינם ש"יהיו לך למס ועבדוך" (שופטים כ, יא), שיקבלו עליהם שבע מצות שנצטוו בני נח והרי הם למס (רמב"ם הל' מלכים רפ"ו, ב) כמו שהי' בימי שלמה ד"וישב שלמה על כסא ה'" (דה"א כט, כג), ולא הוצרך למלחמה אלא מלכת שבא הביאה כו' לשלמה (מ"א י, א ואילך. דה"ב ט, א ואילך) [ובסגנון תורת החסידות, בירור בדרך מלחמה או בירור בדרך מנוחה – ראה לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך. סה"מ תש"ד ע' 106 ואילך. ועוד].

אותם העמים", והרי אפילו בנוגע לחכמי אוה"ע מצינו שעיקר עיסקם ומשאת נפשם הוא במושכלות¹⁰ ואין להם תשוקה לשלוט ולרדות, וכ"ש וק"ו שכ"ה בנוגע לחכמי ונביאי ישראל?

אלא כוונת הרמב"ם היא, דסלקא דעתך אמיא שתכלית המעלה שאל' נתאוו החכמים וכו' היא לתקן את העולם, היינו ללמד את העולם דעת את הוי' באופן של פעולה והשפעה (כמ"ש בפרק יא) שיתעסקו עמהם, שזהו ענין של שליטה ורדי' אמיתית (ברוחניות). וקמ"ל הרמב"ם כאן שזה אינו שלימות הענין, ולא בשביל זה נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה ויהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים.

אבל אעפ"כ ממשיך, כנ"ל, שגם דרגא נעלית זו דבני פועלת בעולם, שבדרך ממילא יהי מצב כל העולם באופן נעלה ביותר, ש"לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו' שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ג.

יתלה ב' הדרכים בחילוק אברהם ושרה לענין הנס דלידת יצחק
ומצינו לתלות ב' גדרים הנ"ל בהמסופר בפרשתנו, "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו גו'" (פרשתנו כה, א).

דהנה, ידועה התמיהה בזה ממה שבכמה כתובים קודמים מפורש, שלידת יצחק בהיות אברהם בן מאה היתה דבר נסי (לא רק בגלל גילה של שרה אלא גם) כיון שאברהם הי' בגיל

10) ראה תו"א תולדות יט, רע"ג.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

קניית המערה בכסף מלא

ויתן לי את מערת המכפלה גו' בכסף מלא יתננה לי

אשלם כל שוויי, וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא

(כג, ט. רש"י)

לכאורה תמוה מה שמוסיף רש"י "וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא", הרי הלשון "בכסף מלא" נאמר גם כאן, ומה מוסיף לנו בהבנת הכתובים שגם דוד אמר לארונה "בכסף מלא"?

וי"ל, דבזה ביאר לנו רש"י מה שהדגיש אברהם שמוכן לשלם כל שווי:

דכמו שמצינו אצל דוד, שאף שכשכבש את ירושלים מארונה זכה בה כבר מדין כיבוש, מ"מ לא רצה לבנות בה מזבח עד ששילם עבורה כסף מלא, וכמ"ש (דברי הימים א כא, כד) "כי לא אשא אשר לך לה' והעלות עולה חנם", שרצה דוד שלא יהי לארונה שום שייכות למקום המזבח, ולכן שילם לו בכסף מלא, שבזה סילק את זכותו של ארונה מהמקום מכל וכל.

ועד"ז היתה כוונת אברהם בקניית מערת המכפלה "בכסף מלא", דאע"פ שהי' בידו ליטלנה מן הדין, שהרי אמר לו הקב"ה "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (וכדפרש"י לעיל כג, ד), מ"מ שילם לעפרון כסף מלא כדי לסלק את זכותו מן המערה לגמרי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י ע' 60 ואילך)

בא בימים גם אחרי שכבר בא בימים

ואברהם זקן בא בימים (כד, א)

בכלי יקר הק' "הרבה מפרשים תמהו והלא כבר נאמר [כפי וירא] ואברהם ושרה זקנים באים בימים, והי' כמו ל"ז שנים בין שני זמנים אלו", וא"כ מהו שנאמר כאן "ואברהם זקן בא בימים", שרק עתה נזדקן?

ויש לבאר זה:

פירוש התיבות "בא בימים" באופן מילולי הוא, שהוא "בא" ונכנס בתוך הימים שלו. ובאמת יש בפירוש זה משמעות עמוקה, שהימים והמאורעות שעברו על האדם אינם כמו דבר העובר וחולף, כ"א כל יום ומאורע פועל ומשפיע על האדם, עד שניכרים בתווי פניו המאורעות שעברו עליו.

וכמו שרואים, שאין כל בני אותו גיל דומים זל"ז, ולפעמים נראה א' מהם מבוגר מזולתו, כי המאורעות שעברו עליו נגעו ללבו והשפיעו על תווי פניו, עד שנראה יותר מבוגר.

והנה מטבע הדברים, ככל שאדם מתבגר אין המאורעות העוברים עליו משפיעים עליו, אם מפני שנעשה מתון יותר, או לפי שהדברים כבר אינם תופסים אצלו מקום.

ולכן אף שכבר נאמר "ואברהם ושרה זקנים באים בימים", שהמאורעות שעברו עליהם השפיעו על גופם כו', מ"מ אחרי שעברו עליהם עוד ל"ז שנים, יש צורך להודיע ולחדש שגם המאורעות דל"ז שנים אלו השפיעו עליו, והותירו רושם בו, באופן של "בא בימים". וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 89 ואילך)

מלכים (ומלחמותיהם), לענין בני נח לעתיד: בסוף פרק יא מסיים הרמב"ם 'וקבץ נדחי ישראל . . . ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד" (צפני' ג, ט (ושם: לעבדו. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 103 בהערה)), ובסוף פרק יב מסיים 'ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב כו' שהטובה תהי' מושפעת הרבה כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר (ישעי' יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ויש לדייק בזה, דמצינו כאן ב' גדרים בענין הפעולה דישראל על בני נח לקיים מצוותיהם, שיש בזה שני דרכים, כמשי"ת. ובוה מחולקים ב' העניינים שכ', דבסוף פרק יא מיירי לענין מה שישראל פועלים בעצמם על אוה"ע ע"י ההתעסקות עמם, "ויתקן" את העולם כולו כו", משא"כ בסוף פי"ב מדבר אודות הנפעל באוה"ע בדרך ממילא, ולא בדרך ישרה בפעולה עמהם ע"י ישראל, דפשטות הלשון 'ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" (שכוונתו לכללות המין האנושי, גם אוה"ע) אינו באופן שבנ"י יתעסקו עמהם.

אבל מ"מ, גם באופן הב' הז' שייך ומתייחס

וינציאה (רפד. שי) הוא "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

(6) זהו השם המלא כבהקדמת הרמב"ם (ב'מנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם) ובהכותרת בספר שופטים והל' מלכים.

(7) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 127 הערה 47.

(8) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 246 ואילך.

אמנם, יש לדייק ברמב"ם הנ"ל, אשר שני הפרטים הנ"ל (א) "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח", (ב) שצריך לעשות אותן "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו" – כתבם הרמב"ם בשתי הלכות נפרדות.

ולכאורה, מזה שלא הזכיר הרמב"ם בהמשך להחויב "לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו" שחויב זה כולל שקבלת המצוות שלהם תהי' מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה, וכתב תנאי זה ("והוא שיקבל כו") בהלכה בפני עצמה בהגדרת "חסידי אומות העולם", מובן, שדין זה ("והוא שיקבל אותן . . . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה") הוא דין בפ"ע [וצ"ע אם יש חיוב על בני" לכוף את כל באי העולם שיהיו חסידי אוה"ע].

אבל מזה שהביא הרמב"ם גם תנאי זה בהמשך לחיוב דישראל לכוף כו', משמע, שאף שאין זה חלק מהחיוב הא', מ"מ, שלימות הקבלה של הבן נח (שתחלתה באה ע"י כפיית ישראל), שמקבל המצוות מחמת ציווי הקב"ה בתורה, אף היא כרוכה ותלויה בישראל⁴.

ב.

יבאר דאיכא ב' דרכים בחיוב ישראל לתקן האומות, בדרך פעולה ובדרך מקיפה

ואולי י"ל, שיש ב' אופנים בפעולות בני" על אוה"ע, ובהקדם מ"ש הרמב"ם בסיום ב' הפרקים האחרונים⁵ דספר היד, בסוף הל'

(4) ראה בארוכה בכ"ז לקו"ש חכ"ו ע' 132 ואילך.

(5) ובהכותרת לפרקים אלו פרק יא וי"ב בדפוס

'שבועה' ו'שובע'

הטעם דבשעת השבועה צריך לאחוז בידו ספר תורה (או תפילין); אופן הלימוד דדין זה מן שבועה דאברהם; הטעם ששבועת אברהם היתה באמצעות מצות מילה דוקא

א. מהפסוק "ויאמר אברהם אל עבדו גו' שים נא ירך תחת ירכי" (פרשתנו כד, ב) ילפינן בגמ' (שבועות לה, ב) ששבועת מודה במקצת בעי נקיטת חפץ, ולדעת רב פפא בעינן דוקא ספר תורה. ומסקינן לדינא דלכתחילה בעינן ס"ת אבל בדיעבד מהני תפילין ג"כ.

וצריך ביאור, מה הקשר בין הנקיטת חפץ' אצל אברהם אבינו לזה שבשבועה בעינן ס"ת או תפילין, הלא אצל אברהם לא הי' הן ס"ת והן תפילין?

וכדי לבאר זה יש להקדים תחילה כללות ענין השבועה ע"פ פנימיות, ועפ"ז נבין מדוע בעי לנקיטת חפץ דוקא.

ב. והנה שבועה הוא מלשון 'שובע', ומבואר בתורת החסידות (עי' בקיצורים לס' התניא לאדמו"ר הצ"צ נ"ע ד"ה ומשיעין אותו) בענין השבועה "תהי צדיק ואל תהי רשע" (נדה ל, ב) שמשביעים את הנשמה טרם ירידתה למטה, דפירושה הוא גם מלשון 'שובע', שמשביעים את האדם בכח שיוכל להיות צדיק.

ונמצא, דענין השבועה הוא נתינת כוח מלמעלה המסייעת לאדם לקיים את הדבר שנשבע לעשותו.

אמנם, בכדי שהשבועה (הנתינת כח) תסייע בעבודת האדם לאחר ירידתו בגוף, שגם בהיותו בעולם גשמי וחומרי יוכל להשתמש בכוח שנותנים לו מלמעלה, צריך האדם ל'ממוצע' ודבר המחבר בין הקב"ה והעולם.

וזהו ע"י המצוות, דהמצוות הם שלוחי המקום ב"ה, וכמאי דאמרו ז"ל (תנחומא ויגש אות 1) "כבדו את המצוות שהן שלוחי", והרי "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות לד, ב), ולכן יש בכוחם של המצוות להוריד ולקשר את הנתינת כח הבאה מלמעלה עם האדם החומרי והגשמי.

ולפ"ז יש לבאר את הטעם הפנימי שבעת השבועה בעיני לנקיטת חפץ של מצווה, כי רק ע"י המצוות יכול האדם להשתמש ולקבל את השפעה והשובע שנותנים לו מלמעלה לסייע לו בעבודתו.

ג. והנה, רצון הקב"ה הוא שכוח זה שנותנים מלמעלה, ישתמשו בזה לקדושה ולעבודתו ית', וכמאמר חז"ל (שבת עז, ב) "לא ברא הקב"ה דבר אחד בעולמו לבטלה", והיינו, שכל דבר בעולם הוא לצורך איזה מטרה ותכלית להשרות שכירתו ית' בעולם. ועפ"ז, גם הכוח שנותנים מלמעלה בשביל השבועה, יש לנצלו לקדושה.

אמנם, דבר שמצ"ע אין בו קדושה, אין ביכולת האדם כפי שהוא לבררו ולהעלותו.

וזהו מה שלנקיטת חפץ לוקחים ספר תורה דוקא, כי התורה שייכת לכל עניני העולם, וכמאמר הזהר הקדוש (ח"ב קסא, א) "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא", ולכן בכוח התורה יכול האדם לקחת גם את עניני העולם הנראים שאין בהם שייכות לקדושה ולזככם ולהעלותם ולהשתמש בהם לעבודת השי"ת.

[ומאי דבדיעבד מהני תפילין, הוא מפני שתפילין יש בהם מעין ענין התורה, וכדאיתא במדרש תילים (א, ב) "אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם רוצים אנו ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, א"ל הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני אליכם כאלו אתם יגיעים בתורה יומם ולילה". ונמצא, דבתפילין ישנו מעין ענין התורה (לאריכות הביאור בשייכות מצות תפילין לתורה, והכוח להעלות את העולם ע"י מצוות תפילין יש לעיין במקור הדברים בלקוטי שיחות הנסמן בתוכן הענינים).

אבל אעפ"כ, הא דתפילין מהני הוא רק בדיעבד, והיינו משום דבאמת התורה עצמה נעלית יותר מהתפילין. וכדחזינו בהך מדרש גופא דהנדרש לכתחילה הוא "ליגע בתורה יומם ולילה", ורק מפני ש"אין לנו פנאי" אמר להם הקב"ה שמעלה אני עליכם כו'].

ד. ועפ"ז יש לבאר הקשר בין נקיטת חפץ דאברהם אבינו לנקיטת חפצי מצווה כס"ת ותפילין.

דהנה, הא דאברהם אבינו השתמש במצוות מילה דוקא יבואר בהקדם הקושיא הידועה (הובא בתורה אור לרבינו זקוק פ' לך לך ד"ה בעצם היום הזה), דהרי אברהם קיים התורה כולה אף שלא נצטווה ע"כ

ב' גדרים בכפיית בני נח לקיים מצוותיהם

ידייק דהרמב"ם הביא הא דצריכים ב"נ לקיים מפני הציווי בהלכה בפ"ע / יבאר דאיכא ב' דרכים בחיוב ישראל לתקן האומות, בדרך פעולה ובדרך מקיפה / יתלה ב' הדרכים בחילוק אברהם ושרה לענין הנס דלידת יצחק

א.

ידייק דהרמב"ם הביא הא דצריכים ב"נ לקיים מפני הציווי בהלכה בפ"ע

כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י וי"א) לענין חיוב ז' מצות בני נח: "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח", "כל המקבל שבע מצות ונוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו כו' אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת . . אינו מחסידי אומות העולם".

ולכאורה דבריו כאן תמוהין, הא "משה רבינו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל" (רמב"ם שם ריש הלכה יו"ד), וכיצד נשתייכו בני

נח למ"ת ולישראל, ועד שבנ"י מחוייבין לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, והם יעשו אותן מפני שצוה הקב"ה כן בתורה? וכבר נתבאר בזה כמ"פ¹ ע"פ מחז"ל (פרש"י ר"פ בראשית)² שכל מציאות הבריאה היא בשביל ישראל כו', שקיום התורה הוא גדר מציאות כל הנבראים³. ולכך, אחר שנעשו ישראל לעם וניתנה תורה, אי אפשר שיהי' איזה ציווי ה' לבני נח מבלי אמצעות התורה וישראל – ולכן תלוי קיום שבע מצות ב"נ בתורה ובישראל.

(1) ראה לקו"ש ח"כ ע' 140 ואילך. ושו"נ.

(2) וראה תנחומא באבער שם יו"ד. אותיות דרע"ק אות ב'.

(3) וראה גם פרש"י שם א, לא (משבת פח, א. ע"ז ג, א).

(ע"י יומא כח, ב), ומה טעם המתין מלקיים את מצות מילה עד שנצטווה ע"כ ע"י הקב"ה.

והביאור בזה הוא ע"פ הידוע (בהבא לקמן ראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ג שיחה לפ' לך, ו"ש"ג) בהעילוי שנעשה ע"י מתן תורה לגבי המצוות שקיימו האבות; דהגם שהאבות קיימו כל התורה כולה, הנה קיום המצוות לא הביא קדושה בהדברים הגשמיים, וכדאיתא במדרש (שמות רבה פ"ב, ג) שקודם מתן תורה היתה גזירה שרוחניות וגשמיות יהיו ב' דברים נפרדים ולא יוכלו לשכון יחדיו, ובמתן תורה נתחדש, שכשמקיימים מצוה בחפץ גשמי (תפילין, מזוזה וכו') – נהפך החפץ הגשמי עצמו להיות חפצא של קדושה.

והטעם ע"כ שלפני מ"ת לא הי' שייך שתחדור הרוחניות בגשמיות, הוא משום דאז קיום המצוות הי' בלי ציווי הקב"ה, ובכדי להפוך את החומר הגשמי לחפצא של קדושה, זהו רק ע"י הכח מלמעלה.

ולפ"ז נמצא, שמכיון שאברהם אבינו נצטווה על מצות מילה ע"י הקב"ה, הנה במצוה זו חדרה הקדושה הרוחנית בהאבר הגשמי.

ולפ"ז מבואר הטעם שלא קיים אברהם מצות מילה עד שנצטווה ע"כ – מאחר ומעצמו לא הי' יכול לפעול המצוה באופן זה, והי' צריך למצוה זו ציווי מלמעלה דוקא (וראה בלקוטי שיחות ח"ג שם הביאור בזה שדווקא במצות מילה נפעל החיבור בין הקדושה להאבר הגשמי).

ועפ"ז יש לבאר מה שלצורך השבועה אמר אברהם "שים נא ידך תחת ירכי" – דכמו שלאחר מ"ת, אוחזים ספר תורה מפני שדווקא ע"י התורה יכולים לפעול ולהעלות את עניני העולם לקדושה (כנ"ל), כך השתמש גם אברהם במצות מילה, שאז היתה היא המצוה היחידה שפעלה קדושה גם בדברים גשמיים ועניני עוה"ז.

פנינים

דרוש ואגדה

בת כ' כבת ז' – בעבודה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים

בת ק' כבת כ'... ובת כ' כבת ז'.

(כג, א. רש"י)

יש לבאר הרמז בעבודת האדם:

שבע שנים – הוא זמן התחלת החינוך (ראה הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתו. טושו"ע אר"ח סמ"ג); עשרים שנה – הוא הזמן בו נעשה האדם "גדול" בשלימות, אז נכנסים בו "מוחין דגדלות" (ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, רע"א), ומתחיל לצאת בעולם ולרוץ אחרי פרנסתו (אבות ספ"ה); מאה שנה – הוא הזמן דגמר ושלמות העבודה (ראה אבות שם).

והנה, המצב הנרצה הוא שיהיה "בת ק' כבת כ" – שגם בגמר העבודה בעולם (גיל מאה) יהיה "בלא חטא" כמו שהיה בהתחלת העבודה בעולם (גיל עשרים);

אמנם כדי להגיע לזה צריך להיות תחילה "בת כ' כבת ז'" – שגם כשנעשה גדול ויש לו ה"מוחין דגדלות" (גיל עשרים), אינו ממציא דעות והשקפות משלו ("אייגענע דרכים"), אלא מתנהג כמו ילד שזה עתה הגיע לחינוך (גיל שבע), שעושה מה שמצוים עליו בפשטות ובתמימות.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 462)

צד השווה דשרה ואסתר

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה

מה ראתה אסתר שתמלוך על 'שבע ועשרים ומאה מדינה'?

אלא: תבוא אסתר, שהיתה בת בתה של שרה, שחיתה קכ"ז – ותמלוך על קכ"ז מדינות

(כג, א. כ"ר פני"ה, ג)

יש לבאר בתוכן רמז זה:

היתרון המיוחד ("אויפטו") בקכ"ז שנות חייה של שרה הוא, כדברי רש"י, ש"כולן שוין לטובה" – דאף שמצד הטבע ישנם תמורות ושינויים בחיי האדם, עליות וירידות, הרי אצל שרה כל שנות חייה היו "שוין לטובה", ללא הברל בין זמן לזמן.

והשתוות זו, למעלה מהטבע, היא שהיתה גם בקכ"ז מדינות שעליהן מלכה אסתר:

בני ישראל לא היו אז במקום אחד, אלא באופן ד'מפוזר ומפורד בין העמים" – מפוזרים כ"שבע ועשרים ומאה מדינה". ולכן גזירת המן "לאבד את כל היהודים מנער ועד זקן", נשלחה אל כל מדינות המלך, "מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו" (מגילת אסתר ג, יב"ג).

וזהו גודל הפלא וההידוש, שאף שהיו ישראל מפוזרים במקומות שונים ומשונים, הרי שהיו "כולן שוין לטובה" בענין המסירות נפש – וכדברי אדה"ז הידועים (תורה אור בהוספות קכ, ד) "שכל הימים שהיו ישראל בסכנה מפני גזירת המן, שנמשך הזמן כמעט משך שנה, היו כולם בבחינת מסירות נפש ממש, בכל יום ובכל עת ובכל שעה, כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו, ולא עלה על שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו!"

וזהו שמשווה המדרש בין קכ"ז שנותיה של שרה לקכ"ז המדינות דאסתר, כי בתרווייהו היא אותה המעלה – "כולן שוין לטובה".

(ע"פ שיחת פורים תש"ל)